

MINÄ JA KALAKAMUT

- SAARISTON SUPERSANKARIT

Kestävä kehitys varhaiskasvatuksessa – opas

Teksti: Aija Mäkinen, Pia Prost, Erika Silventoinen, Saaristomeren biosfäärialue

Kuvitus: Terese Bast ja Amanda Österman

Kuvat: Anna Moa Westerlund-Rönnberg, Pia Prost

Taitto ja grafiikka: Saaristo Mainos

Kalakamujen ohjausryhmä:

Katja Bonnevier, Ulla Ceder, Nina Dahlberg, Annette Holmén, Pia Hotanen, Annette Karlsson, Diana Mårtensson, Aija Mäkinen, Pia Prost, Daniela Tunturi

William Thuringin säätiö

Pargas
Parainen

Kimitoön
Kemiönsaari

Saaristomeren biosfäärialue 2024

MINÄ JA KALAKAMUT

- SAARISTON SUPERSANKARIT

Kestävä kehitys varhaiskasvatuksessa – opas

Sisällys

Varhaiskasvatuksen henkilöstölle	1
Saaristomeren biosfäärialue	2
Kalakamut	4
Kestävä kehitys – siis mitä?	5
Maailman tila	6
Kestävä kehitys lapsen näkökulmasta	8
Kestävä kehitys henkilöstön näkökulmasta	11
Kestävä kehitys vanhempien näkökulmasta	12
Kestävän kehityksen passin käyttö	13
Saaristokulttuuri	15
Saaristoluonto	17
Saariston kestävä kehitys	19

I. Varhaiskasvatuksen henkilöstölle

Elämme muuttuvassa maailmassa. Me aikuisina tiedämme sen, mutta se on myös asia, jonka lapset huomaavat. Maailman maat ovat asettamalla globaalit kestävän kehityksen Agenda 2030 -tavoitteet määrittäneet yhdessä isot linjat ilmastonmuutoksen pysäyttämiseksi, äärimmäisen köyhyiden poistamiseksi, epäoikeudenmukaisuuksien torjumiseksi ja rauhan edistämiseksi. Voimme kulkea kohti parempaa maailmaa pienin lapsen askelin.

Tämä opas täydentää kaikille varhaiskasvatukseen osallistuville lapsille annettavaa kestävän kehityksen passia. Opas sisältää syvennettyä tietoa erilaisista kestävän kehityksen teemoista ja vinkkejä siitä, miten niitä voidaan käsitellä jokapäiväisessä toiminnassa lasten kanssa helposti ymmärrettävällä ja hausalla tavalla. Koska kestävyys on tarkoitus olla luonteva osa varhaiskasvatusta, passi sulautuu helposti osaksi toimintayksiköiden normaalia toimintaa.

Kaikki lapset tuntevat kestävyysikonimme Kalakamut. Koska useimmat lapset viettävät varhaiskasvatuksessa 4–6 vuotta, he törmäävät niiden vuosien aikana Kalakamuihin useita kertoja. Tähän asti ei ole ollut olemassa mitään tapaa sitoa eri aktiviteetteja yhteen toimivaksi ja hauskaksi kokonaisuudeksi, ja haluammekin korjata asian tekemällä lapsista Saaristomeren Unesco biosfäärialueen minilähettiläitä yhdessä Kalakamujen kanssa.

Kestävän kehityksen passi voi kulkea lapsen mukana aina päivähoidon alusta esiopetuksen loppuun asti. Tuona aikana lapselle kertyy tietoa luonnosta, ympäristöasioista, kestävästä kehityksestä ja omista juuristaan saaristossa. Näin lapsesta tulee Saaristomeren Unesco Biosfäärialueen minilähettiläs, joka on jo ottanut ensimmäiset askeleensa paremman maailman luomisessa!

“Kalakamut on tapa panostaa kestävään kehitykseen varhaiskasvatuksessa. Ympäristökasvatus, kestävä elämäntapa ja lapsen oikeus osallisuuteen ovat etusijalla.”

Kangasajuruoho

2. Saaristomeren Unesco Biosfäärialue

Biosfäärialueen johtotähti on tasapaino ihmisen ja luonnon välillä.

Saaristomeri kymmeninentuhansine saarineen ja luotoineen on ainutlaatuinen paikka maailmassa. Se on elävää saaristoa, jossa on yli 120 asuttua saarta.

Kulttuurimaisemat ja monet erilaiset sekä vedenalaiset että maanpäälliset luontotyypit tekevät Saaristomerestä yhden Suomen runsaslajisimmista alueista.

Nämä ovat muutamia niistä syistä, joiden vuoksi Unesco nimitti suuren osan Saaristomeren alueesta biosfäärialueeksi jo vuonna 1994. Biosfäärialue kannustaa toimimaan kestävän yhteisön ja monimuotoisen luonnon puolesta, joista myös tulevat sukupolvet voivat iloita.

Paikallisilla asukkailla, yrittäjillä, tutkijoilla, viranomaisilla ja eri organisaatioilla on kaikilla oma roolinsa Saaristomeren biosfäärialueella, ja jokainen auttaa omalla tavallaan löytämään kestäviä ratkaisuja saaristossa asumiseen ja toimimiseen. Biosfäärialueella toimii useita aktiivisia biosfäärilähettiläitä ja biosfäärikumppaneita, jotka ovat hyvin arvokkaita toiminnalle. Biosfäärialueella edistetään yhteisöjen elinvoimaisuutta, kestävyyskasvatusta, meren tilaa, luonnon monimuotoisuutta, arvokkaiden luontotyyppien hoitoa ja kestävää matkailua.

Koko maailmassa on pitkälti yli 700 biosfäärialuetta ja ne noin viisi prosenttia maapallon pinta-alasta. Yli 260 miljoonaa ihmistä asuu biosfäärialueilla. Suomessa on toinen biosfäärialue Pohjois-Karjalassa. Biosfäärialue kuuluu Unescon "Man and the Biosphere (MAB)" -ohjelmaan, jonka tavoitteena on toimia kestävän tulevaisuuden puolesta siten, että alueiden ainutlaatuista luontoa ja kulttuuria sekä suojellaan että myös hyödynnetään kestävällä tavalla paikallisyhteisön elinvoimaisuuden edistämiseksi.

Toiminta lapsille ja nuorille

Tärkeä osa biosfäärialueen toimintaa on kestävyysasioihin liittyvän koulutuksen tukeminen alueella. Mitä enemmän ihminen oppii siitä, miten saaristoluonto ja -kulttuuri toimivat, sitä enemmän hän haluaa suojella niitä. Suuri osa toiminnastamme liittyy sen vuoksi erilaisiin kestävyysaiheisiin hankkeisiin, joiden ensisijaisena kohderyhmänä ovat lapset ja nuoret. Pedagoginen ohjelmamme tunnetaan nimellä Biosfääriakatemia.

Keto-orvokki

Kalakamut ovat mukana suuressa osassa lapsille suunnattua toimintaa. Saaristokeskus Korpoströmissä biosfäärialue ja Kalakamut ovat osallisina muun muassa Junnulabrassa, jossa lapset ja uteliaat aikuiset saavat muutaman tunnin ajan olla meribiologeja, sekä Saaristokeskuksen näyttelyihin liittyvässä lapsille suunnatussa toiminnassa. Tutkimusmatka Saaristomerelle oli Finlands öar rf – Suomen saaret ry:n ja biosfäärialueen yhteistyöhanke, jonka tuloksena syntyi Kalakamujen tutkimusmatka saaristoon -ympäristöseikkailu. Tutkimusmatka tarjoaa omatoimisesti suoritettavaa ohjelmaa lapsiperheille viidessätoista vierasvenesatamassa eri puolilla Turunmaan saaristoa.

Kun lapset jatkavat perusopetukseen kestävyysteema jatkuu yhdessä saaristotutkijoidemme Sannan ja Emilin kanssa, jotka oppivat Kestävyyspolulla lisää saaristosta kestävyiden kolmen ulottuvuuden kautta.

<https://sites.google.com/edu.pargas.fi/hallbarhetsstigen-pargas-stad/startside>

Haluamme antaa biosfäärialueella asuville tai vieraileville lapsille ja nuorille yhteisöön kuulumisen ja osallisuuden tunteen. Olemme jo usean vuoden ajan tehneet yhteistyötä koulujen ja varhaiskasvatusyksiköiden kanssa sekä Paraisten kaupungissa että Kemiönsaaren kunnassa. Suunnittelemme ja toteutamme yhdessä yhteisiin saaristoihmiin liittyviä pedagogisia kokonaisuuksia, jotka lisäksi avaavat biosfäärialueen toimintaa. Toivomme, että biosfäärialueen lapset ja nuoret saavat mahdollisuuden tavata ja oppia yhdessä lisää toisistaan ja yhteisestä lähiympäristöstään ja kulttuuristaan. Pitkällä aikavälillä toivomme, että tämä kokonaisuus myötävaikuttaa siihen, että biosfäärialueen nuoret haluavat tulevaisuudessa asua saaristossa ja/tai toimia aktiivisesti saariston hyväksi.

3. Kalakamut

Kalakamut-konsepti on Paraisten kaupungin varhaiskasvatuksen ja Saaristomeren biosfäärialueen yhteinen panostus, joka nyt on mahdollista ottaa käyttöön myös muualla.. Hauki ja sen kamut ovat kestävyysikonejamme, jotka haluavat herättää lasten kiinnostuksen lapsen oikeuksia, luontoa, ympäristöasioita, kestävää kehitystä ja omia saaristokuuriaan kohtaan.

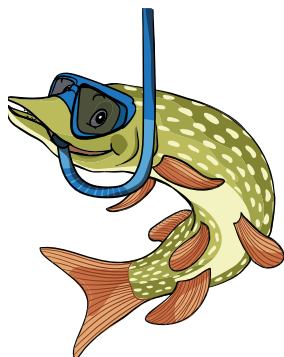
Kalakamut ovat lähtöisin Paraisten kaupungin varhaiskasvatuksesta ja ne saivat alkunsa vuoden 2009 kuntaliitoksen yhteydessä. Konseptia on sen jälkeen kehitetty yhteistyössä eri toimijoiden kesken ja biosfäärialue tuli mukaan toimintaan vuonna 2011.

Kalakamut-pehmoleluilla on mukanaan tarina ja hauskoja aktiviteetteja jostain ajankohtaisesta temasta, ja niitä käytetään tärkeiden asioiden viestinviejinä. Tieto kulkee myös toiseen suuntaan: lapset ovat hyvin kiinnostuneita ympäristöstään ja heillä on paljon järkevää sanottavaa aikuisille siitä, miten eri ongelmat pitäisi ratkaista. Vuosien mittaan Kalakamut ovat yhdessä varhaiskasvatuksessa olevien lasten kanssa käsitelleet yhteenkuuluvuutta ja lasten oikeuksia, jätteiden käsittelyä, ruoan kiertokulkua, saaristokulttuuria ja Itämeren tilaa.

Toiminnan on suunnitellut ohjausryhmä, joka koostuu varhaiskasvatuksen, Saaristomeren biosfäärialueen ja eri yhteistyökumppaneiden edustajista. Opetusmateriaali on tuotettu etukäteen, ja varhaiskasvatuksen henkilöstö on huolehtinut itse toteutuksesta.

Kalakamuilla on Paraisten kaupungin verkkosivustolla omat sivut: parainen.fi/kalakamut. Sivuilla on tietoa Kalakamujen tämänhetkisestä toiminnasta ja materiaalia aiemmilta vuosilta. Aiemmilta vuosilta on olemassa myös fyysistä materiaalia, jota voi mieluusti lainata.

*Eri teemoja vuosien varrelta:
2009–2011 – Lasten oikeudet
2013 – Jätteiden käsittely
2015 – Merenpinnan alla
2017 – Ruoan kiertokulku
2019 – Saaristokulttuuri
2024 - Itämeren monimuotoisuus*

4. Kestävä kehitys – siis mitä?

”Kestävä kehitys tyydyttää nykyhetken tarpeet viemättä tulevilta sukupolvilta mahdollisuutta tyydyttää omat tarpeensa.”

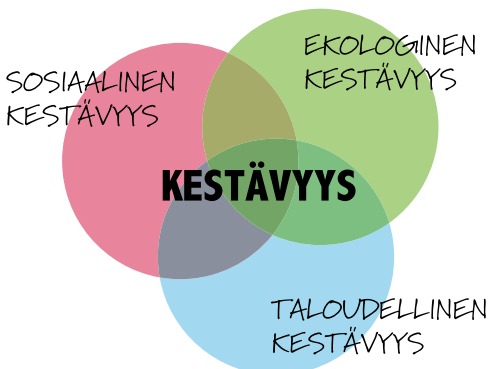
Näin kestävä kehitys määritellään Brundtlandin raportissa, joka kirjoitettiin YK:n toimeksiannosta vuonna 1987. Raportti oli yksi ensimmäisistä, jossa tehtiin selkoa taloudellisen kehityksen ja ympäristön tilan huonontumisen välisestä yhteydestä, ja kestävä kehityksen käsite lanseerattiin siinä maailmanlaajuisesti.

Kestävä kehitys liitetään usein ilmastoon ja ympäristöön, mutta käsite on itse asiassa paljon laajempi. Usein puhutaan kolmesta kestävyiden osa-alueesta:

- **Sosiaalinen kestävyys** – perusihmisoikeuksien pitkäjänteinen vaaliminen
- **Ekologinen kestävyys** – resurssien hyödyntäminen niin, että ne riittävät tuleville sukupolville
- **Taloudellinen kestävyys** – köyhyyden torjuminen aiheuttamatta haittaa sosiaaliselle tai ekologiselle kestävyydelle

Usein nostetaan esiin myös kulttuurinen kestävyys.

Vuonna 2015 tehtiin kaksi ratkaisevaa globaalia päätöstä. Ensinnäkin Pariisissa solmittiin uusi maailmanlaajuinen ilmastopöytäkirja, jonka ytimessä on kasvihuonekaasupäästöjen vähentäminen sekä ilmastomuutoksen vaikutuksista kärsivien tukeminen. Toiseksi maailman maat päättivät hyväksyä 17 globaalia taloudellisesti, sosiaalisesti ja ympäristöllisesti kestävä kehityksen tavoitetta ja pyrkiä saavuttamaan ne vuoteen 2030 mennessä: tavoitteet tunnetaan nimellä Agenda 2030.

”Kaikessa toiminnassa huomioidaan ekologisesti, sosiaalisesti, kulttuurisesti ja taloudellisesti kestävä elämäntavan välttämättömyys. Arjen valinnoilla ja toimilla ilmennetään vastuullista suhtautumista luontoon ja ympäristöön. Varhaiskasvatuksessa edistetään välineiden ja tilojen yhteiskäyttöä, kohtuullisuutta, säästäväisyyttä, korjaamista ja uusiokäyttöä.”
Varhaiskasvatussuunnitelmien perusteet 2022

Globaalien tavoitteiden perimmäisenä tavoitteena on:

- äärimmäisen köyhyyden poistaminen
- epätasa-arvon ja epäoikeudenmukaisuuden torjuminen
- rauhan ja oikeudenmukaisuuden edistäminen
- ilmastonmuutoksen torjuminen

“Olemme ensimmäinen sukupolvi, joka voi poistaa köyhyyden maailmasta, ja viimeinen sukupolvi, joka voi torjua ilmastonmuutoksen.” Ban Ki-moon, YK:n pääsihteeri vuonna 2015

5. Maailman tila

Kestävän tulevaisuuden perusta on puhdas ja terve planeetta, jossa elämme elämäämme planeetan sallimissa rajoissa. Tämä tarkoittaa sitä, että hyödynnämme sitä, mitä luonto tarjoaa, liikakäyttämättä luontoa ja köyhdyttämättä maapallon resursseja. Tähän meidän kaikkien tulee pyrkiä.

Biologinen monimuotoisuus (kaikki kasvi- ja eläinlajit) on edellytys kaikelle elämälle planeetallamme. Toimivat ekosysteemit suojaavat paremmin satoja, kasvien pölytystä ja meristä saatavaa ruokaa. Saasteet, torjunta-aineet, metsänhakkuut, liikakalastus ja ilmastonmuutos uhkaavat kuitenkin eläin- ja kasvikuntaa. Käynnissä on ns. kuudes sukupuuttoaalto – kolme neljäsosaa kaikista maapallon lajeista uhkaa kadota lähivuosien aikana. Viimeisin sukupuuttoaalto tapahtui 65 miljoonaa vuotta sitten, kun dinosaurukset kuolivat sukupuuttoon.

Voitte lukea lisää esimerkiksi osoitteesta kestavakehitys.fi/agenda-2030

Kaikki, mitä tuotamme, vaatii resursseja raaka-aineiden, veden ja energian muodossa. Mitä enemmän tuotamme ja kulutamme, sitä suurempi vaikutus sillä on kaikkeen elävään ympärillämme.

Jos kaikki maailman ihmiset eläisivät kuten me Suomessa, tarvitsimme enemmän kuin neljä planeettaa. Ekologinen jalanjalkemme on toisin sanoen aivan liian suuri. Ja se kasvaa: maailman väestö kasvaa, meitä on tällä hetkellä noin 7,7 miljardia. Jo vuonna 2030 maailman väkiluku on YK:n mukaan 8,5 miljardia. Ja isompi määrä ihmisiä tarvitsee enemmän tilaa ja enemmän ruokaa, minkä edessä luonto joutuu väistymään.

Ilmasto muuttuu rajusti ja nopeasti. Öljyä, hiiltä ja kaasua käyttäessämme syntyy hiilidioksidia (CO₂), jota pidetään yhtenä pääsystä viime vuosikymmenten aikana tapahtuneelle ilmaston lämpenemiselle. Lämpötila nousee, polaarijäät sulavat, merivesi lämpenee, dramaattisten sääkatastrofien määrä lisääntyy ja ihmiset ja eläimet kärsivät. Keskilämpötilan nousu aiheuttaa pidempiä kuivuusjaksoja alueilla, joilla suurin osa maapallon ihmisistä asuu.

Samaan aikaan moni asia maailmassa on mennyt myös parempaan suuntaan. Koulun aloittaa maailmassa useampi lapsi kuin koskaan aikaisemmin, peräti yhdeksän lasta kymmenestä. Äärimmäisessä köyhyydessä elävien osuus maailmassa ei ole koskaan ollut pienempi, nälkä maailmassa vähenee ja lapsikuolleisuus on lähes puolittunut vuoden 1990 jälkeen. Puhdas juomavesi on ihmiselle yksi tärkeimmistä perusasioista – ja tällä hetkellä lähes yhdeksällä ihmisellä kymmenestä on puhdasta vettä. Vaikka maailmassa onkin paljon konflikteja, elämme silti aikaa, jota pidetään koko ihmisen historian rauhanomaisimpana.

Arvoperusta - Terveellinen ja kestävä elämäntapa "Varhaiskasvatuksen tehtävänä on ohjata lapsia terveyttä ja hyvinvointia edistäviin elämäntapoihin. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia kehittää tunteita ja esteettistä ajatteluaan. Varhaiskasvatuksessa tunnustetaan ja noudatetaan kestävä elämäntavan periaatteita niin, että sosiaalinen, kulttuurinen, taloudellinen ja ekologinen ulottuvuus huomioidaan. Varhaiskasvatus luo perustaa ekososiaaliselle sivistykselle niin, että ihminen ymmärtää ekologisen kestävyden olevan edellytys sosiaaliselle kestävyydelle ja ihmisoikeuksien toteutumiselle."

Varhaiskasvatussuunnitelmien perusteet 2022

6. Kestävä kehitys lapsen näkökulmasta

Lapset eivät koskaan ole liian pieniä oppiakseen elämään kestävällä ja ympäristöystävällisellä tavalla, on hauskaa olla ympäristöystävällinen! Tapamme ja tottumuksemme muotoutuvat ollessamme pieniä, joten meidän on opittava perustavanlaatuiset hyvät tavat jo lapsuusaikanamme, jotta voimme luoda kestävää tulevaisuutta.

Ruotsin WWF on tuottanut hienoa inspiraatiomateriaalia kestävydestä varhaiskasvatuksessa: "Förskola på hållbar väg". WWF:n materiaaliin pohjautuen, tässä muutamia vinkkejä siihen, mitä voi pitää mielessä, kun haluaa välittää lapsille tietoa kestävydestä!

Luontoelämykset rikastuttavat

Menkää metsään, leikkikää kepeillä ja kuunnelkaa lintuja. Luonto kehittää lasten luontotunnetta, kunnioitusta ja motoriikkaa, luonnossa lapset oppivat uutta

ja pysyvät terveempinä. Monet tutkijat ovat osoittaneet, että lapsuudessa on tärkeää saada oleskella raikkaassa ja elävässä luonnossa. Luonnon aisteille tarjoamat virikkeet ovat erityisen tärkeitä kasvaville aivoille. Kasvattaja voi auttaa lasta löytämään seikkailun kiven takaa tai kuusen varjosta ja tarjota lapsille välineitä luonnon mysteerien tutkimiseen ja havaitsemiseen.

Myönteiset elämykset

Milloin asiat oikeastaan jäävät parhaiten mieleen? Luultavasti sekä ilon että murheen hetkinä. Tutkimukset osoittavat, että tunnepitoiset hetket kiinnittyvät muistiin ja että muistamme parhaiten tilanteet, joissa emme ole kuormittuneita. Keskittyykö johonkin hauskaan ja myönteiseen asiaan stressittömissä tilanteissa, etsikää innostava ja uteliaisuutta herättävä suhtautumistapa kestävään kehitykseen. Iloitkaa pienistä edistysaskeleista ja aloittakaa pienistä asioista.

Mielleyhtymät

Opimme kaikesta, mikä meitä ympäröi arjessa. Kytkemällä asioita yhteen meitä arjessa ympäröivään luontoon, kulttuuriin ja ympäristöön, voimme luoda lapsille mielleyhtymiä. Ottakaa jokin asia joksikin aikaa koko toiminnan kantavaksi teemaksi ja tarkastelkaa sitä eri näkökulmista. Maailma on täynnä värejä ja muotoja, myyttejä ja satuja, mutta myös kulttuuria ja historiaa. Matkustakaa lasten kanssa ajassa taaksepäin ja miettikää, miten ennen elettiin!

Läsnäolo nykyhetkessä

Tutkikaa lähintä ruohomätästä tai vesilammikkoa. Mitä kastemadot, etanat, koppakuoriaiset, muurahaiset ja hämähäkit tekevät? Miettikää näitä pikkuotuksia suhteessa meihin ihmisiin: mitä voimme oppia hämähäkiltä? Mitä hyötyä meille on hämähäkeistä? Antakaa lapsille AIKAA tutkia ja antakaa heille ratkaistavaksi pulmia ja haasteita.

Luontotunne

Voikukan keltainen väri, katajan pistävät havut ja tahmaisen pihkan ainutlaatuinen tuoksu. Viiden aistimme avulla pääsemme osallisiksi luonnon monimuotoisuuden kirjosta. Kielemme rikastuu, ymmärryksemme omasta paikastamme maapallolla vahvistuu ja terveytemme hyötyy. Luontotunteessa on kyse muun muassa jälleennäkemisen riemusta: "Kantarelli! Tammi! Orava!"

Ulkoilmapedagogiikka

Lähiympäristön tutkiminen varhaiskasvatuksen ja esikoulun ympäristössä ja laajemmalla alueella on arvokasta. Lapsen on saatava tutkia ympäristöään kaikilla aisteillaan ja koko kehollaan katselemalla, miltä luonto näyttää, haistelemalla, miltä se haisee, maistelemalla, miltä se maistuu, ja tunnustelemalla, miltä se tuntuu. Lapsille, jotka saavat omin aistein havainnoida ja tutustua puihin ja kasveihin aidossa ympäristössä, kehittyä ymmärrystä luonnon monimuotoisuudesta ja ihmisen vaikutuksesta ympäristöön. Myönteiset elämykset luonnossa ovat tärkeitä.

Kiertokulku

Omenan kota päättyy kompostiin yhdessä muiden jätteiden kanssa. Muutama kuukausi myöhemmin se on maatonut mullaksi, jota voidaan käyttää herneiden kylvämiseen. Aineen kiertokulun tuntemus on tärkeää, jotta voimme ymmärtää, että tämän päivän tekemme vaikuttavat tulevaisuuteen. Tekemällä erilaisia kokeita lapsilla on tilaisuus tuntea itsensä tutkijoiksi tai keksijöiksi. Mitä tapahtuu lehdille,

ötököille, havuille ja kaikelle maassa olevalle? Käsitys luonnon mysteereistä luo ymmärrystä siitä, että me kaikki olemme osa kiertokulkua ja että maapallo antaa meille meidän ruokamme.

Pohtiminen

Lapset aistivat ympäröivää maailmaa kaikilla aisteillaan, tutkivat ympäristöään kaiken sen avulla, mitä heillä on käden ulottuvilla, ja oppivat jatkuvasti kaikesta, mitä heidän ympärillään tapahtuu. Yhdessä pohtimalla voimme muodostaa näkemyksen siitä, mitä oikeasti todella tapahtuu. Elämysten avulla voidaan kehittää arvoja ja kestäviä käyttäytymismalleja.

Luovuutta vapaan leikin kautta

Vapaassa leikissä lasten oma mielikuvitus pääsee valloilleen. Luonnon monimuotoisuus innostaa lapsia erilaisiin leikkeihin. Luonnosta lapset löytävät helposti leikkiin tarvitsemaansa materiaalia, jolla he voivat ohjata leikkiä eri suuntiin. Leikki voidaan siirtää erilaisiin ympäristöihin ja luonnon materiaaleja voidaan käyttää ja muuttaa ja ne voivat muuttua leikin edetessä. Leikin kautta lapsi luo henkilökohtaisen suhteen luontoon. Keho muistaa pehmeän sammaleen, pihkan tuoksun, punaisen ruskan värisen lehden. Kaikki nämä muistot painuvat mieleen loppuelämän ajaksi. Lisäksi lasten leikkiessä ulkona luonnossa perinteiset sukupuoliroolit usein unohtuvat.

Lasten osallisuus

Varhaiskasvatuksessa olevilla lapsilla on oikeus osallisuuteen ja vaikuttamiseen – siellä luodaan perusta demokratian ymmärtämiselle. Majan rakentaminen on esimerkki osallisuutta kehittävästä toiminnasta: lapset saavat äänensä kuuluviin ja he saavat harjoitusta vuorovaikutuksesta, yhteistyöstä, konfliktinratkaisusta, empatiasta, kielestä, vastuusta ja toisten huomioimisesta. Kun lapset tuntevat, että heillä on oikeus vaikuttaa, heidän itsetuntonsa vahvistuu. Lapset voivat olla vastuussa erilaisista tehtävistä, kuten kompostoinnista ja roskien lajittelusta. He voivat huolehtia siitä, että tyhjiillään olevissa huoneissa ei ole valoja päällä, ja he voivat pitää kenkensä järjestyksessä.

Elämäntapa ja terveys

Tutkimukset osoittavat, että luonnolla on parantava vaikutus elimistöömme. Stressihormonin pitoisuus laskee, keskittymiskyky lisääntyy, mieli virkistyy ja rauhoittuu ja konfliktialttius vähenee. Lapsilla, jotka saavat olla paljon ulkona luonnossa, on vähemmän sairauspoissaoloja. Maassa olevat mikrobit ovat meille hyviä. Mikään liikuntahalli maailmassa ei kehitä lapsen motoriikkaa paremmin kuin luonto.

7. Kestävä kehitys henkilöstön näkökulmasta

Kestävä kehitys on paikallisten ratkaisujen löytämistä globaaleihin ongelmiin. Miten voimme luoda lapsillemme turvallisemman ja kestävämmän maailman? Kaikkein mielikuvituksellisimmista ideoista voi löytyä ratkaisuja tulevaisuuden haasteisiin. On tärkeää, että me kaikki tunnemme olevamme osallisia ja voimme tehdä jotain käytännöllistä pienen ja suuren maailman parantamiseksi: arkipäiväisiä asioita, kuten kierrättää, vaihtaa ja lajitella, pitää yllä järjestystä ja pitää huolta tavaroista, ottaa vain sen verran ruokaa kuin syömme ja olla tuhlaamatta materiaaleja. Ja olla kilttejä toisillemme!

Vähennä, käytä uudelleen, kierrätä!

Voiko pienten lasten kanssa käsitellä vaikeita aiheita, kuten ilmastonmuutosta? Tästä on hieman eriäviä mielipiteitä, mutta siltä on vaikea välttyä, että lapset eivät havainnoisi monenlaisia asioita, joita he eivät oikein ymmärrä. Heidän huoleensa on silloin tärkeä suhtautua vakavasti ja uskaltaa ottaa huolenaihe puheeksi. Se, että lapset oppivat enemmän ilmastosta, ja se, että heille näytetään, mitä ilmaston hyväksi voi tehdä, voi olla yksi keino vastata lasten huoleen.

Henkilöstön kesken voi olla hyödyllistä keskustella siitä, kuinka paljon työaikaa yksikössä halutaan panostaa erilaisiin kestävä kehityksen asioihin. Tiettyjä muutoksia on helpompi toteuttaa pienemmissä yksiköissä kuin suuremmissa, ja monien tehtävien (esimerkiksi siivous ja ruoanlaitto) hankinta tapahtuu usein keskitetysti ja niihin voi olla vaikea vaikuttaa suoraan. Sen vuoksi on tärkeää muistaa, että pienetkin askeleet ovat askeleita oikeaan suuntaan. Miettikää vaikka, miten voisitte käyttää vähemmän vettä ja energiaa. Jos haluatte muutostyöhön apua, nykyään on olemassa sekä täydennyskoulutuksia että inspiroijia, joita voi hyödyntää.

Jos päiväkodista halutaan tehdä myrkyllisistä ja allergisoivista kemikaaleista vapaa päiväkotit, aiheesta saa paljon tietoa ruotsin kielellä "Martha: Giftfri dagis"-hankkeesta. Vastaavaa materiaalia löytyy suomen kielellä kodin näkökulmasta Marttojen sivuilta: Kodin kemikaalit. Varmistakaa, että ostate CE-merkittyjä leluja ja tavaroita, jotka kestävät pitkään. Opetelkaa valitsemaan turvallisia muoveja

ja välttää pehmeästä muovista (PVC ja PU-polyuretaani) valmistettuja leluja. Valitkaa virkattuja tai kankaisia pehmoleluja, pestäviä leluja, kokopuuleluja ja ruostumattomasta teräksestä valmistettuja leluastioita tai muovin sijaan puuta.

Kestävyydessä on kyse myös henkilöstön terveydestä ja hyvinvoinnista.

8. Kestävä kehitys vanhempien näkökulmasta

Vanhempien sitoutuminen on tärkeää, jos haluamme, että varhaiskasvatuksen toiminta kestävä arjen puolesta leviää ympäröivään yhteiskuntaan. Lapset kokevat ympäristötyön tärkeäksi, jos kaikki lasta lähellä olevat ovat siinä osallisina.

Alla on muutamia vinkkejä siitä, miten vanhemmat saadaan integroitua mukaan ja miten koti ja lasten maailma varhaiskasvatuksessa voidaan yrittää sitoa yhteen.

- Tiedottakaa vanhempia siitä, miten kestävä kehitys otetaan huomioon varhaiskasvatuksessa, kertokaa esimerkiksi kestävä kehityksen passista ja Kalakamusta.
- Antakaa esimerkkejä siitä, mitä eri toimintayksiköissä tehdään konkreettisesti. Järjestäkää vanhemmille tapahtuma, jossa lapset voivat havainnollistaa, mitä he ovat tehneet ja tulevat tekemään. Vaihtoehto: Järjestäkää "Saariston supersankarit" -juhlat sekä vanhemmille että lapsille!
- Pitäkää päiväkodissa nähtävillä materiaalia, jonka avulla käsittelette kestävä kehitystä lasten kanssa.

"Hyvä ympäristökasvatus edellyttää räätälöityä ympäristöpedagogista toimintaa. Tavoitteena on, että koko henkilöstö, kaikki oppilaat ja huoltajat ovat tietoisia siitä, millaiset tavoitteet, arvoperusta ja työtavat koululla on kohti kestävä tulevaisuutta." Sonja Balthasar

9. Kestävän kehityksen passin käyttö

Jokainen lapsi saa oman kestävän kehityksen passin päivähoidossa aloittaessaan. Sama kestävän kehityksen passi saa mielellään kulkea lapsen mukana koko varhaiskasvatuksen ajan, joten muistatthan lähettää passin eteenpäin lapsen siirtyessä eri yksikköön.

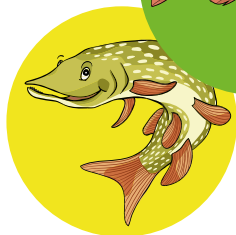
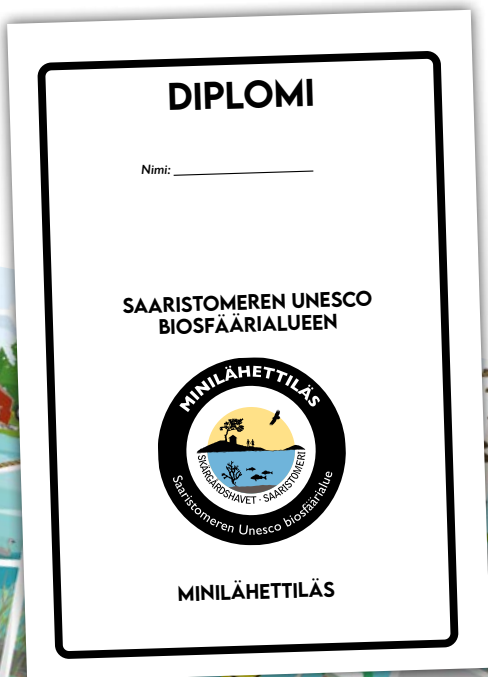
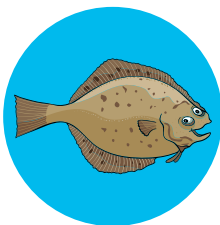
Passissa nostetaan esiin kolme pääotsikkoa: saaristokulttuuri, saaristoluonto ja saariston kestävä kehitys. Tässä oppaassa on vinkkejä siihen, mitä lasten kanssa voi tehdä näiden teemojen pohjalta. Suurin osa aktiviteeteista on sellaisia, joita varhaiskasvatuksessa jo toteutetaan, ja monet niistä kytkeytyvät Kalakamujen aikaisempiin teemoihin. Ajatuksena on, että kestävän kehityksen passi olisi helposti integroitavissa osaksi normaalia toimintaa.

Kun lapsi on suorittanut jonkin tehtävän tai osallistunut johonkin aktiviteettiin, hän saa palkinnoksi tarran, joka liimataan passin piirrokseen. Yrittäkää löytää tarralle piirrokselta jokin teemaan liittyvä paikka. Toivomme, että kaikilla lapsilla on esikoulun päättyessä passissaan vähintään 15 tarraa, mutta voitte vapaasti käyttää enemmänkin tarroja.

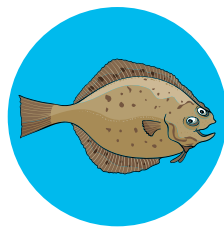
Passin takapuolella on tyhjä sivu, johon voi kirjoittaa, millaisia tehtäviä lapset ovat suorittaneet saadakseen tarransa. Rivejä ei ole. Näin osittain sen takia, etteivät ne loppuisi kesken, ja osittain sen takia, ettei tyhjästä riveistä tulisi sellaista vaikutelmaa, että lapsella on paljon tekemättä. Tyhjää sivua voi käyttää henkilöstön parhaaksi katsomalla tavalla.

Passin takapuolella on myös diplomi. Lapsen nimen viereen kirjoitetaan päivämäärä, jolloin lapsi on aloittanut päivähoidossa, ja päivämäärä, jolloin hän lopettaa esikoulun. Kun lapsi pääsee esikoulusta, passi voidaan ojentaa lapselle diplomina siitä, että lapsi on nyt Saaristomeren Unesco biosfäärialueen minilähettiläs!

10. Saaristokulttuuri

Saariston kulttuurille on ominaista monialayrittäjyys eli se, että ihmiset ovat monen eri alan taitajia ja tekevät useita erilaisia töitä. Saariston elinkeinoelämä on usein pienimuotoista. Kulttuuria leimaavat vahva yhteisöllisyys, avuliaisuus, meri, käsityöt, kalastus ja metsästys sekä korkea omavaraisuusaste. Saaristossa on aina ollut tärkeää elää lähellä luontoa ja seurata vuodenaikojen vaihtelua.

Jos lapsia pyydetään kertomaan, mitä saaristo heille merkitsee, he mainitsevat lähes aina ensimmäisenä uimisen. Saaristo näyttyy aivan erilaisena kesällä ja talvella. Vuosisatojen ajan saaristokulttuuri on ollut avoin suuren maailman vaikutteille, sillä monet saaristolaiset ovat purjehtineet ympäri maailmaa isoilla purjealuksilla. Vielä tänäkin päivänä monet saaristolaiset työskentelevät merillä. Saaristo on edelleenkin kansainvälinen ja matkailu on erittäin tärkeä elinkeino.

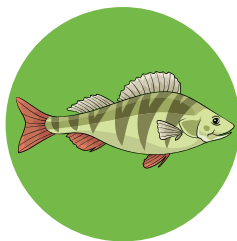
Vinkkejä aktiviteeteista, jotka tuovat esiin saariston kulttuuria:

1. Leipokaa piparkakkuja vanhan reseptin mukaan
2. Kerätkää hedelmiä päiväkodin pihalta tai lähiympäristöstä ja leipokaa kakku (ks. Kalakamujen "Ruoan kiertokulku" -teeman materiaali) tai tehkää hedelmistä mehua
3. Keittäkää perunapuroa, vaikka itse kasvattamistanne perunoista (ks. "Kalakamut kokkailevat" -reseptikirja)
4. Maistakaa jotakin kalaruokaa
5. Keittäkää omaa hilloa
6. Miettikää, mistä riistaliha tulee
7. Punokaa köyttä Kalakamujen saaristokulttuurilabran ohjeiden mukaisesti
8. Tehkää kynttilöitä. Sulattakaa mehiläisvahaa ja vanhoja steariini kynttilöitä vesihauteessa ja kaatakaa massa erilaisiin muotteihin, vaikka jogurttipurkkeihin, tai rullatkaa kynttilöitä mehiläisvahalevyistä. Keskustelkaa, millaista elämä oli ennen, kun ei ollut lamppuja eikä sähköä

9. Käykää paikallisissa museoissa. Kysykää, onko niillä lapsille suunnattua ohjelmaa, kuten vaikkapa näkkileivän valmistusta
10. Valmistakaa sulkakynä, jos satutte löytämään jonkin ison linnun, vaikka joutsenen tai merikotkan, sulan. Pankaa sulka ensin pakastimeen muutamaksi päiväksi. Pujottakaa siipisulan sisään tavallisen kuulakärkikynän "säiliö". Voitte tehdä myös vanhanaikaisen sulkakynän tekemällä siipisulan päähän vinon viillon ja kastamalla kärjen väriin
11. Mikä saaristo oikein on? Poimikaa saaria (= kiviä) ja rakentaa oma saaristonne maahan, sinisen kankaan päälle tai suureen vedellä täytettyyn vatiin
12. Tarkastelkaa karttaa
13. Käykää vanhusten palvelutalossa ja kuunnelkaa tarinoita entisajoista
14. Lainatkaa Kalakamujen saaristokulttuurilabraa ja tehkää tutkimusmatka saaristoon leikkimällä saaristomatolla puuveneillä ja lautoilla
15. Miettikää, mitä tiedätte eri kunta-alueista. Etsikää kuvia tutuista paikoista ja asettakaa ne saaristomatolle
16. Keskustelkaa murteista. Miten tietyt sanat sanotaan Paraisilla ja Kemiönsaarella ja miten ne sanotaan Turussa, Tampereella, Helsingissä, Oulussa tai Kuopiossa?
17. Käykää katsomassa lähialueen nähtävyyksiä
18. Lukekaa paikallisia tarinoita, loruja ja satuja
19. Käykää lehmän luona
20. Matkustakaa lautalla
21. Kysykää kotona, millaista elämä oli isovanhempien aikaan
22. Miettikää, mitä ennen vanhaan käytettiin laastarina
23. Käykää paikallisen kalastajan luona tai kalakaupassa
24. Käykää jollakin työpaikalla saaristossa
25. Järjestäkää "heinäntekotalkoot" – riittääkö heinää ja nostelkaa se seipäälle
26. Menkää metsään poimimaan marjoja
27. Onkikaa
28. Menkää rannalle uimaan. (Lasten mielestä tärkein asia saaristossa!)
29. Käykää katsomassa jotakin muinaismuistoa
30. Tehkää retki lähimetsään. Katsokaa kartasta: mikä tämän paikan nimi on? Miettikää, mistä se on saanut nimensä
31. Leikkikää, että olette merellä
32. Katselkaa vanhoja paikallisia valokuvia
33. Käykää näyttelyssä, teatterissa tai tanssiesityksessä
34. Pukeutukaa saariston supersankareiksi ja järjestäkää juhlat

11. Saaristoluonto

Mikä on ominaista Turunmaan saaristoluonnolle?

Saaristo on kaikkien saartensa, järviensä, kallioidensa ja merenlahtiensa vuoksi eri luontotyyppien mosaiikki.

Turunmaan lajisto on sen vuoksi erittäin runsas. Täällä on kaikkea vehreistä lehdoista karuihin luotoihin, ja kaikkea leimaa meren läheisyys. Mitä ulommas saaristossa mennään, sitä hallitsevammaksi elementiksi nousee tuuli. Linnut edustavat sekä pohjoisia että eteläisiä lajeja, joten Turunmaa on hyvä paikka lintujen bongaamiseen. Turunmaan yhteenlaskettu rantaviiva on lukuisten saarten vuoksi valtavan pitkä, joten rannikoiden rantaniityillä ja kallioilla viihtyvät kasvit ovat hyvin tavallisia. Monilla kallioilla näkyy jälkiä jääkaudesta.

Ihminen on asuttanut saaria satoja vuosia. Ihmisen laiduneläimet, kuten lehmät, lampaat ja hevoset, ovat laiduntaneet lähes kaikilla saarilla ja luoneet ns. kulttuurimaisemia – maisemia, joita leimaa ihmisten läsnäolo ja joissa on usein runsas kirjo niin kasveja, lintuja kuin ötököitäkin. Monet runsaslajiset kulttuurimaisemat uhkaavat kadota, jos laiduneläimet vähenevät ja niityt kasvavat umpeen.

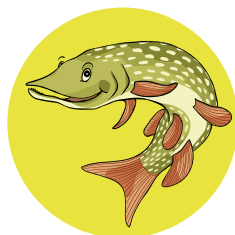
Vinkkejä aktiviteeteista, jotka tuovat esiin saariston luontoa:

1. Havainnoikaa lähiympäristön lajeja
2. Tutkikaa, mitä puita pihalla kasvaa
3. Käykää rannalla
4. Kastakaa varpaat veteen
5. Tutkikaa, mitä kasveja vesirajassa kasvaa
6. Pidelkää matoa
7. Piirtäkää suosikkipaikkanne saaristossa
8. Kiivetkää siirtolohkareen tai ison kiven päälle
9. Tutkikaa tammen kaarnaa, koskettakaa sitä kädellä, tunnustelkaa sitä poskella, katsokaa sitä suurennuslasilla
10. Etsikää metsästä muurahaispesä
11. Miettikää, kuinka pieni puutiainen voi olla, ja tehkää punkkisyyini
12. Perustakaa pieni niitty
13. Kasvattakaa yrttejä sisällä tai ulkona
14. Etsikää luonnosta eri värejä
15. Ripustakaa linnunpönttö
16. Ruokkikaa lintuja ja seuratkaa, mitä lintulajeja paikalle tulee
17. Rakentakaa metsään maja
18. Kierikää lumessa
19. Laulakaa laulu jostakin luonnossamme elävästä eläimestä
20. Tuokaa lunta sisälle ja antakaa sen sulaa. Oliko mukana muutakin kuin lunta?
21. Käykää lampaan luona ja miettikää, mitä se syö
22. Etsikää eläinten jälkiä (jätöksiä, jälkiä lumessa tai savessa, jyrskyjä käpyjä yms.)
23. Prässätäkää kasveja ja tehkää taideteos
24. Leikkikää hakuleikkiä (hae kolme keppiä, viisi kiveä, kaksi lehteä jne.)
25. Poimikaa iso kimppu kukkia ja antakaa se keittiön henkilökunnalle tai vahtimestarille
26. Kasvattakaa mäkimeiramia, kangasajuruohoa, ruohosipulia ja karhunlaukkaa. Ne ovat hyvin siitepölyä tuottavia kasveja, jotka ovat kauniita katsella ja joita voi syödä ja haistella
27. Seuratkaa perhosen tai kimalaisen lentoa ja miettikää, miksi ne pitävät kukista
28. Sulkekaa silmänne ja tunnustelkaa pajunkissaa tai pihlajan silmuja
29. Käykää Saaristokeskus Korpoströmin Junnulabrassa

12. Saariston kestävä kehitys

Mitä pieni ihminen voi tehdä, jotta meillä olisi puhdas, terve ja oikeudenmukainen maailma? Miten päiväkotilapset voivat omalta osaltaan auttaa saariston kestävä kehitystä?

Vinkkejä aktiviteeteista, jotka tuovat esiin saariston kestävä kehitystä:

1. Järjestäkää "lasten innovaatiopäivä". Teemaesimerkkejä: Miten voin auttaa kaveriani? Miten voin auttaa omenapuuta? Miten voin auttaa kalaa? Miten voin auttaa puukiipijää/kottaraista/talitiaista? Miten voin auttaa perhosta?
2. Kerätkää roskia ja tehkää niistä taidetta
3. Järjestäkää muovittomat juhlat
4. Lajitella kaikki jätteet sisällä pieniin astioihin, ottakaa lapset mukaan, kun ne viedään kierrätysastioihin
5. Käyttäkää uudelleen kaikki sellainen materiaali, jonka voi käyttää uudelleen, miettikää asiaa yhdessä lasten kanssa
6. Kerätkää kaikki yhden päivän aikana syntyvä jäte (ei vaippoja). Miettikää lasten kanssa, kuinka paljon jätettä syntyy; voisiko jostain vähentää, voisiko jotain käyttää uudelleen tai lajitella?
7. Kierrättäkää leluja järjestämällä lelujenvaihtopäivä
8. Miettikää, tarvitsetteko oikeasti uuden lelun. Voisitteko rakentaa vanhasta lelusta uuden?
9. Käykää läpi erilaisia leluja ja arvatakaa, mitkä lelut ovat yli 15 vuotta vanhoja. Onko lelujen joukossa sellaisia, joilla henkilöstö on leikkinyt lapsena?
10. Keskustelkaa lasten kanssa siitä, mitä on pakko ostaa, mitä on hauska ostaa ja mitä voisi jättää ostamatta. Antakaa lasten kertoa oma mielipiteensä
11. Tehkää omaa vesiväriä sekoittamalla 2 dl vettä, 1/2 tl suolaa ja paprikajauhetta tai kurkumaa
12. Tehkää omaa muovailuvahaa sekoittamalla 2 dl vehnä jauhoja, 1 dl suolaa, 1 dl kiehuva vettä ja 1 1/2 rkl öljyä ja värjätkää se marjajauheella tai kahvilla
13. Pyytäkää lapsia tuomaan kotoa parittomia, puhtaita sukia. Tehkää niistä hernepusseja. Antakaa lasten kokeilla erilaisia leikkejä, joissa käytetään hernepusseja
14. Tehkää keppihevosi vanhoista villasukista ja metsästä löytämistänne kepeistä
15. Käykää kirjastossa. Jutelkaa siitä, ettei kaikkea tarvitse omistaa, vaan voi myös lainata
16. Perustakaa multatehdas: alkakaa kompostoida mato- tai lämpökompostissa tai kokeilkaa bokashia
17. Kaivakaa kompostin tai mullan joukkoon muovia ja tutkikaa, katoaako se

18. Istuttakaa jokaisen lapsiryhmän kanssa oma puu
19. Osallistukaa "Kevätseuranta"-kampanjaan
20. Mitä eläimiä haluaisitte, että päiväkodissa olisi? Voisiko päiväkodissa olla vaikkapa kanoja?
21. Onko jollakin lähistöllä asuvalla kanoja? Mitä kanoista saa? Käykää katsomassa niitä ja ostakaa munia
22. Miettikää, mihin kaikkeen talossa tarvitaan sähköä; käykää katsomassa tikittävää mittaria lasten kanssa. Mistä sähkö tulee?
23. Lapset saavat kertoa parhaat vinkkinsä meren pelastamiseksi (lukekaa Kalakamujen "Merenpinnan alla" -kirjaa)
24. Antakaa lasten olla vuoron perään Hauki, joka hallitsee kaikkia vesiä ja huolehtii siitä, että hana muistetaan sulkea
25. Antakaa lasten olla vuoron perään Pöllö, joka viihtyy hämärässä ja huolehtii siitä, että valot muistetaan sammuttaa
26. Uskaltakaa sanoa uudelle ihmiselle Moi!
27. Siivotkaa lelut pois pihalta, jotta ne kestävät pidempään
28. Tanssikkaa "Kalakamut"-laulun tahtiin

